

ного Інституту хірургії та трансплантології ім. О. О. Шалімова НАМН України; +38(097)2119183; boris2006@i.ua
Москаленко Віталій Вікторович - лікар-хірург відділення хірургії стравоходу, шлунка та кишківника Національного Інституту хірургії та трансплантології ім. О. О. Шалімова НАМН України; +38(063)5912655; uml_forever@ukr.net
Іванченко Анастасія Михайлівна - лікар-інтерн відділення реанімації та інтенсивної терапії Національного Інституту хірургії та трансплантології ім. О. О. Шалімова НАМН України; +38(093)3872093; sum_17@ukr.net

© Трухманова С.Л., Нетребін Л.І., Стельмашук А.О., Трухманова О.І.

УДК: 616.24-002:615.015.6

Трухманова С.Л., Нетребін Л.І., Стельмашук А.О., Трухманова О.І.

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, кафедра філософії та суспільних наук (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018)

СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ І КУРСУ ВНМУ ІМ. М.І. ПИРОГОВА ДО ТЮТЮНОПАЛІННЯ

Резюме. У статті розглянуто проблему тютюнопаління серед лікарів та студентів деяких медичних ВНЗ України за результатами соціологічних опитувань, а також ставлення першокурсників ВНМУ ім. М. І. Пирогова до тютюнопаління, запропоновано антитютюнові заходи.

Ключові слова: тютюнопаління, ставлення до тютюнопаління, здоров'я населення, студенти медичних ВНЗ, соціологічне дослідження, антитютюнові заходи.

Вступ

Тютюнопаління є гострою соціальною проблемою, з якою пов'язане майбутнє України. Україна посідає 17 місце в списку країн-лідерів за кількістю курців. За даними ВООЗ, тютюнопаління негативно впливає на здоров'я людей [3]. Економічні наслідки тютюнопаління вражають: Україна щорічно втрачає більше 3 млрд. доларів через куріння населення, як свідчать результати дослідження Міжнародного об'єднання із боротьби з туберкульозом та хворобами легень ("Економічні аспекти оподаткування тютюнових виробів в Україні"). Крім того, науковці стверджують, що справжні економічні втрати держави внаслідок куріння її населення є ще більшими, якщо врахувати видатки держави на лікування захворювань, спричинених курінням [7].

За даними звіту Держстату України від 18.03.2016 кількість курців серед населення України становила у 2015 році 6,2 млн. осіб. Поширеність куріння серед населення України віком 12 років і старше становила 18,4 % [6].

Отже, актуальність проблеми обумовлена значним поширенням тютюнопаління серед населення України, в тому числі, медичних працівників і студентів медичних університетів та безпосереднім впливом тютюнопаління на стан їх здоров'я. Дослідженню проблеми тютюнопаління серед студентів-медиків не надається достатньої уваги, що визначає важливість наукових пошуків у даному напрямку та організації антитютюнових заходів. Дослідженням поширення тютюнопаління серед медиків та студентів медичних спеціальностей займалися Бойко Д.М., Бойко М.Г., Бойко О.С., Чорнуха В.Л., Страшко Є.Ю., Хрищук В.О.

Метою статті є аналіз стану тютюнопаління серед медиків України, студентів медичних ВНЗ та ставлення до тютюнопаління студентів I курсу ВНМУ ім. М. І. Пирогова за результатами соціологічного дослідження 2016 р., визначити заходи по скороченню та припиненню споживання тютюну.

Матеріали та методи

Анкетування проведено у жовтні 2016 року на базі ВНМУ ім. М. І. Пирогова. Добровільно погодились заповнити анкету 770 учасників - студентів I курсу медичного, стоматологічного та фармацевтичного факультетів. Коректно заповнили анкету 768 учасників з генеральної сукупності обсягом 818 осіб. Точність результатів опитування складає $\pm 1,34\%$ для 99,7% довірчого інтервалу.

Результати. Обговорення

Зважаючи на вплив лікарів на формування способу життя та здоров'я населення, у різних регіонах України ще з 2009 р. проводились дослідження з метою вивчення закономірностей поширеності паління серед лікарів України. На момент опитування палили 22,3 % лікарів первинної ланки, кинули - 12,6 %. Поміж них майже 70 % чоловіків починали курити у 18-19 років, 20 % - у 16-17 років. Переважна більшість жінок долучилися до куріння у віці 20-24 роки (48 %) та у 18-19 років (38 %), тобто в роки навчання в університеті або на початку фахової діяльності [2]. Пілотний етап "Глобального опитування студентів медичних спеціальностей" (GHPSS) в Україні у 2009 році виявив, що 62,5 % студентів третього курсу Київського медичного університету мали досвід тютюнопаління [2].

У 2012 році в Києві було опитано 190 лікарів середнім віком 45 років. Серед них 37 % чоловіків і 3 % жінок курили щоденно і ще 2 % жінок курили епізодично; 13 % лікарів-чоловіків і 1 % лікарів-жінок визначили себе як колишніх курців [2]. За результатами вказаних досліджень було визначено, що період навчання у ВНЗ є вирішальним для переважної більшості студентів-медиків у процесі формування звички до тютюнопаління.

Серед української молоді у 2015 р. проведено соц-

іологічні опитування (в рамках міжнародного проекту "Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин - ESPAD") [4]. Отримані результати свідчать, що більше половини учнів/студентів мають досвід тютюнопаління, а щоденно палять 12 % учнівської молоді. Приблизно половина з них зазначила про паління шести і більше цигарок щодня. Найвища кількість викурених сигарет протягом одного дня припадає на вікову групу 14-16 років. У містах найвищим є рівень паління серед мешканців обласних центрів [4]. Таким чином, Вінниця як обласний центр та місце проживання значної кількості студентської молоді, потрапляє до зони ризику. Незважаючи на те, що відсоток "щоденних" курців впав на 8 % порівняно з 2011 р., отримані дані свідчать про поширення попиту на кальяни та електронні цигарки (11,3 % опитуваних курили кальян протягом місяця, а 5,5 % - використовували електронні цигарки) [4].

Висновки анкетування, проведеного у 2014-2015 рр. на базі ВДНЗУ "Українська медична стоматологічна академія", м. Полтава, свідчать, що серед опитаних студентів-медиків зафіксовано високі показники розповсюдженості тютюнопаління (27 %), а значення стажу паління чоловіків віком 23 роки "містить у собі значні ризики щодо здоров'я цих осіб у майбутньому". Показники інтенсивності споживання тютюнових виробів мають тенденцію до наростання з часом, а найбільша інтенсивність споживання тютюнових виробів спостерігається серед осіб чоловічої статі на 6-му курсі навчання факультету "Лікувальна справа". До тривожних тенденцій належить те, що наявна значна частка курців серед осіб жіночої статі. Загалом, частка курців серед студентів мала тенденцію до збільшення протягом навчання [1].

За результатами соціологічного дослідження, проведеного серед студентів I курсу Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова у 2016 році можемо констатувати, що на даний час проблема тютюнопаління серед студентів медичних ВНЗ залишається актуальною та потребує уваги.

Серед опитаних студентів I курсу медичного, стоматологічного та фармацевтичного факультетів 19,6 % респондентів, тобто п'ята частина усього загалу, палять. 84 % усіх, хто палить - палять до 10 цигарок у день, 7,3 % - від 10 до 20 цигарок у день, 7,9 % - 20 і більше. Має значення середовище споживання тютюнових виробів студентами медичних ВНЗ. Зазначили, що регулярно палять у компанії друзів - 46,4 %, на кухні - 10,6 %, у ліжку - 6 %, демонстративно на площі біля університету - 15,2 %, взагалі у публічних місцях - 5,3 % опитаних.

Поширенню тютюнопаління сприяє наявність значної кількості курців серед осіб середнього та старшого віку. Так, 29,2 % респондентів зазначили, що їхні батьки палять. Приклад батьків у сукупності з відсутністю культури продажу тютюнової продукції, а також культури паління у громадських місцях є факторами, які сти-

мулюють тютюнопаління серед молоді. 10 % респондентів зазначили, що почали палити за компанію та через цікавість. 28,5 % респондентів вважають, що їх спонукала до тютюнопаління стресова ситуація, 3,3 % - проблеми у спілкуванні, труднощі адаптації. 22,5 % опитаних вірять, що тютюнопаління впливає на відчуття голоду.

Недостатній рівень інформування про шкоду здоров'ю не можна вважати однією з причин паління (93,6 % знають про пагубні наслідки тютюнопаління), але чимало молодих людей вірять у те, що зможуть легко кинути палити, коли забажають. Можна припустити, що однією з підвалин зневажливого ставлення до наслідків тютюнопаління є легковажна упевненість у власному здоров'ї.

Вплив мас-медіа формує ставлення до тютюнопаління як певної соціально-психологічної опори, що допомагає неформально, по-дружньому спілкуватися. Міфи, створені телебаченням та пресою ще у ХХ ст., пропагують даний тип поведінки, що сприймається як модель поведінки успішної людини, формується основа для її відтворення та поведінки особи на межі ризику.

Замислюючись над питаннями анкети, студенти часом висловлюють суперечливі думки. Так, на питання, чи подобаються вам особи протилежної статі, які палять, відповіли "ні" 50,1 %, не бачать різниці 45,3 %, але на питання, чи хотіли б ви, щоб ваші діти палили, негативно відповіли 87,2 %.

На сучасному етапі українське суспільство усвідомлює ризики, що впливають на здоров'я нації, й намагається активно протидіяти небезпечним тенденціям. Посилаються акценти на формуванні здорового способу життя, конструктивна критика шкідливих звичок. На питання, яка суспільна робота зі зниження тютюнопаління є ефективною, 32 % респондентів відповіли, що антиреклама (написи на цигарках, наочна демонстрація порушень функціонування організму), 35 % опитаних вважають, що це бесіди з медиками, психологами, представниками старшого покоління, що засвідчує важливість цих традиційних виховних заходів. Загроза штрафу може стати додатковим інструментом впливу на студентів, які демонстративно палять у громадських місцях. До можливості бути оштрафованим студенти-медики ставляться таким чином: як до потенційної ганьби - 11,5 % опитаних, як до ризику втратити гроші - 14,6% респондентів.

З'явилися зрушення на краще у ціннісній сфері студентів - медиків. Так, значна частина респондентів (42,7 %) вважає, що тютюнопаління студентів медичного закладу знижує повагу як до них, так і до закладу. 11,7 % опитаних при відвідуванні лікарні звертають увагу на те, чи палить лікар, та, у разі підтвердження, змінюють лікаря. 32,4 % респондентів переконують своїх друзів кинути палити, а 1,4 % - взагалі перестають спілкуватися. Лише 3,8 % вважають, що палити престижно, 50 %

тих, хто палить, хочуть кинути найближчим часом, 28,5 % - у віддаленому майбутньому. Але, на жаль, існує невелика група студентів, які принципово не хочуть кидати шкідливу звичку - 21,2 % тих, хто палить.

У процесі вивчення проблеми поширеності тютюнопаління в Україні вже майже 10 років простежуються тенденції до поступового зменшення даного явища. Так, у матеріалах Другого Національного звіту МОЗ України та ДУ "Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України" "Контроль над тютюном в Україні", які були опубліковані у 2014 р. зафіксовано прогрес у виконанні Україною Рамкової конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну з 2008 р. та Державної цільової соціальної програми зменшення шкідливого впливу тютюну на здоров'я населення, яка діяла в Україні у 2009-2011 роках.

Загальна кількість осіб, що вживають тютюнові вироби в Україні скоротилася з 10,07 мільйонів у 2008 році до 8,35 мільйонів у 2012 році [2]. За даними звіту Держстату України від 18.03.2016 кількість курців серед населення становила у 2015 році 6,2 млн. осіб [6].

У Подільському регіоні відзначено найнижчі рівні поширеності тютюнопаління і у 2008 році (21 %), і у 2012 році (18 %) [2].

Щодо учнівської молоді аналіз динаміки показника тютюнопаління за період з 1995 року свідчить, що після зростання поширеності тютюнопаління в 1999 році зафіксовано сталу тенденцію до зниження рівня вживання тютюнових виробів у середовищі юнацтва.

Загалом за сім років (2008-2015) поширеність тютюнопаління в Україні скоротилася з 25,6 % до 18,4 %. Завідувач відділу контролю за тютюном Українського інституту стратегічних досліджень МОЗ Костянтин Красовський вважає, що успіхи досягнуті завдяки законодавчим ініціативам: звільненню громадських місць від тютюнового диму, забороні реклами цигарок та підви-

щенню цін на них [5]. Потрібно відзначити, що у попередні роки вищі темпи скорочення паління спостерігалися серед молоді віком 18-29 років, а у 2015 році темпи скорочення паління були вищими серед осіб старшого віку [6]. На жаль, вперше за останні роки зростала поширеність тютюнопаління серед підлітків 14-17 років: у 2015 році цей показник становив 2,9 %, хоча в 2012-2014 роках він коливався на рівні 2 % (а в попередні роки зменшувався від найвищого рівня 10 % у 2000 році) [6].

Висновки та перспективи подальших розробок

1. Потрібно посилити громадський контроль за дотриманням нормативних актів та впровадженням програм щодо заборони тютюнопаління в громадських місцях; підвищити ефективність заходів профілактики тютюнопаління серед молоді з урахуванням статевих особливостей; досягти ефективної взаємодії органів державної та місцевої влади, громадських організацій та молоді; організувати антитютюнову інформаційну профілактичну роботу серед студентської молоді та працівників ВНМУ ім. М. І. Пирогова; запровадити сучасні форми організації дозвілля; формувати позитивний імідж сучасної молодої людини, що веде здоровий спосіб життя; додаткову увагу приділити студентам 1 курсу ВНМУ ім. М. І. Пирогова.

2. Результати анкетування свідчать про наявні перспективи щодо боротьби з тютюнопалінням у студентському середовищі та про загрозу поширення вказаного явища при відсутності активної роботи у даному напрямку.

Боротьба з тютюнопалінням має бути частиною комплексної програми, що повинна містити різноплановий інформаційний вплив у контексті формування знань та навичок принципів здорового способу життя.

Список посилань

- Бойко, Д. М., Бойко, М. Г., Бойко, О. С., Чорнуха, В. Л. & Хрищук, В. О. (2015). Стан проблеми тютюнопаління серед студентів-медиків ВДНЗУ. Актуальні проблеми сучасної медицини. *Вісник Української медичної стоматологічної академії. Науково-практичний журнал*, 15, 2(50), 12-15.
- ДУ "Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України" (2014). *Контроль над тютюном в Україні*. Другий Національний звіт. Київ: МОЗ України.
- Куріння. Взято з <http://www.happyplanetindex.org/https://uk.wikipedia.org/wiki/>
- Балакірева, О. М., Бондар, Т. В., Приймак, Ю. Ю., Павлова, Д. М., Василенко, О. В., Сакович, О. Т., ... Нахбич, Н. С. (2015). Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні: За результатами дослідження 2015 року в рамках міжнародного проекту "Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин - ESPAD". Київ: Поліграфічний центр "Фоліант".
- Потопенко, Ю. (2016, Листопад 10). Палити вже не модно, до того ж, як і раніше, шкідливо. *Голос України*, с. 13.
- Щорічний звіт Державної служби статистики України "Самооцінка населення стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2015 році (за даними вибіркового опитування домогосподарств у жовтні 2015 року)". С. 1, 5. Взято з http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20160318_b.html Дата звернення 26.11.2016.
- Щорічні збитки України від куріння становлять 3 мільярди доларів. *Економічна правда*, 20 січня 2017р. Взято з <https://www.epravda.com.ua/news/2017/01/20/618214/>

Трухманова С.Л., Нетребин Л.И., Стельмашук А.О., Трухманова О.И.

ОТНОШЕНИЕ СТУДЕНТОВ І КУРСА ВНМУ ИМ. Н.И. ПИРОГОВА К ТАБАКОКУРЕНИЮ

Резюме. В статье рассмотрена проблема табакокурения среди врачей и студентов некоторых высших медицинских учреждений в Украине по результатам социологических исследований, а также отношение первокурсников ВНМУ им. Н. И. Пирогова к табакокурению, предложены меры по антитабачной деятельности.

Ключевые слова: табакокурение, отношение к табакокурению, студенты медицинских ВУЗов, социологическое исследование, антитабачные меры.

Trukhmanova S.L., Netrobin L.I., Stelmashchuk A.O., Trukhmanova O.I.

ATTITUDE OF THE I-ST YEAR STUDENTS OF THE NATIONAL PIROGOV MEMORIAL MEDICAL UNIVERSITY, VINNYTSYA, TO TOBACCO SMOKING

Summary. *The article concentrates on the problem of tobacco smoking among doctors and students of some higher medical institutions in Ukraine based on the results of sociological research, as well as the attitude of first-year students of the National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya, to tobacco smoking. Measures for antitobacco activities are proposed.*

Key words: *tobacco smoking, attitude to tobacco smoking, people's health, students of medical institution of higher education, sociological research, anti-tobacco measures.*

Рецензент - д.мед.н., проф. Сергєта І.В.

Стаття надійшла до редакції 25.08.2017 р.

Трухманова Світлана Леонідівна - к.іст.н., доцент кафедри філософії і суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова; +38(0432)562370; 80682099116; trukhmanova.sl@gmail.com

Нетребін Леонтій Іванович - студент IV курсу 97а групи медичного факультету №2 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова; +38(093)1620520; mr.millioner.95@gmail.com

Стельмащук Аліна Олегівна - студентка II курсу 30а групи медичного факультету №2 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова; +38(063)6787525; ferduk@ukr.net

Трухманова Ольга Ігорівна - IV курсу 14б групи медичного факультету №1 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова; +38(063)2784910; otruhmanova@gmail.com
